

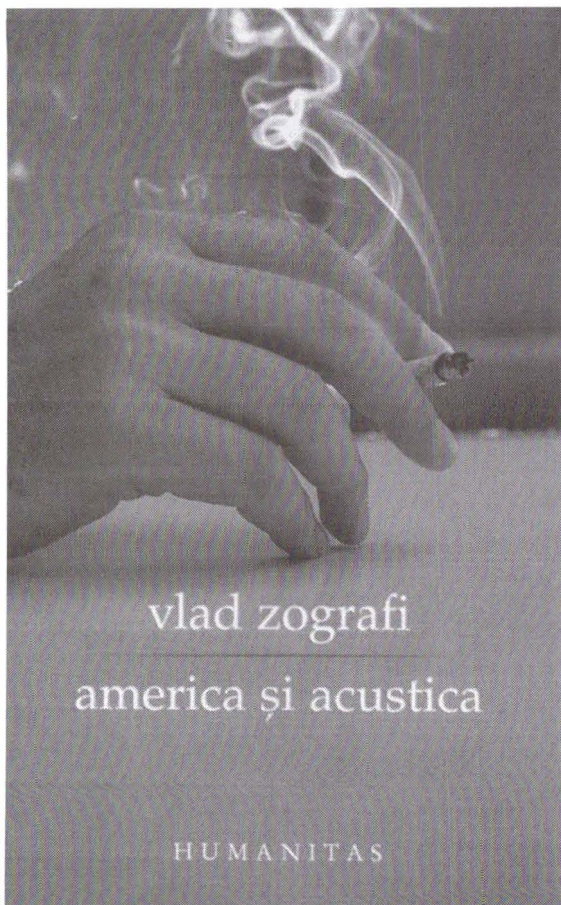
Râsul, grotescul, răspărul

Debutul în volum – dar și în viața literar-teatrală, către mijlocul anilor '90 ai secolului trecut – al lui Vlad Zografi, pe atunci un nume misterios, scriitor cu alură de personaj din prozele istratiene, a fost primit ca un veritabil eveniment. A contat, desigur, prezentarea-avertisment a Monicăi Lovinescu, de natură să mobilizeze energiile criticii teatrale, îndeobște, destul de comodă în comentarea literaturii dramatice publicate în pagini de carte. Nici critica literară, de obicei pregătită să minimalizeze valoarea literaturii dramatice autohtone, nu a rămas indiferentă. Volumul acela de debut conținea trei texte, din care două de factură beckettiană – *Calul și Isabella*, *dragostea mea* (acesta din urmă îi dădea chiar titlul) – și un al treilea, de o cu totul altă factură, situat aproape în relație de contrarietate stilistică cu celelalte, intitulat *Petru sau Petele în soare*, partitură filosofică, de sorginte declarat cioraniană. Către acest al treilea text s-au dirijat toate ovațiile ce au fost atât de puternice încât au determinat o rapidă punere în scenă a piesei, mai întâi la Teatrul de Nord din Satu Mare, mai apoi la „Bulandra”.

Examenul scenei a părut a da dreptate acelor critici, până atunci situați în poziție minoritară, ce admiteau că Vlad Zografi scrie absolut meritoriul pentru un debutant, are deopotrivă simțul replicii și știința elaborării atmosferei, dar e deficitar la capitolul construcției conflictului. Or, teatrul fără conflict e ca petrecerea fără lăutari.

Recidiva în volum a lui Vlad Zografi a trecut cvasineobservată. Dispăruse fiorul enigmei. Se știa că dramaturgul e doctor într-un domeniu de vârf al fizicii, dar că renunțase la o carieră de fizician, ce promitea să fie strălucitoare, în favoarea literaturii, ba mai rău, pentru o funcție de redactor la Editura Humanitas, pe care o dobândise în condiții bizare despre care avem mărturia lui Gabriel Liiceanu, reprodusă, dacă nu mă înșel, și de Monica Lovinescu în *Jurnalul* său. Spectacolul cu *Regele și cadavrul*, montat la Teatrul Național din București de Andreea Vulpe, a fost primit mai curând cu rezerve. Vremea ovațiilor trecuse.

A urmat o perioadă de relativă tăcere, scriitorul, consacrându-se, alături de Vlad Russo, retălmăcirii integrale în românește a literaturii dramatice a lui Eugène Ionesco, operație de anvergură, deloc ușoară, dar care se dovedește cu adevărat

utilă, nicidecum gratuită prin raportare la anterioara traducere a volumului din colecția *Pléiade*, aparținându-i lui Dan C. Mihăilescu. Avea dreptate Gaston Bachelard atunci când scria „l'immédiat cède la place au construit”. Această tăcere relativă i-a determinat pe unii să creadă că Vlad Zografi și-ar fi încheiat socotelile cu scrisul pentru scenă. Totul până ce, în vara lui 2007, la Editura Humanitas a apărut ***America și acustica***, volum ce conține noi cinci piese ale dramaturgului, a căror dată de elaborare e ținută secretă. Zografi e însă generos atunci când nu ne lasă să ne pierdem în cine știe ce explicații savante întru deslușirea semnificației titlului cărții, care, de altminteri, e și numele uneia dintre piese. Extrem de potrivit pentru un tratat de istorie a științei, dadaisto-suprerealist pentru un volum de literatură, titlul în cauză își are originea într-o întâmplare din studenția lui Vlad Zografi. Cineva, poate un neștiutor, sau, poate mai curând, un șugubăt, înscrisese pe copertele unui inocent curs universitar de mecanică și acustică, *America și acustica*. „Mi-e imposibil să mai aflu acum – scrie Zografi într-o notiță apărută pe coperta a patra a cărții sale – dacă cel care legase cursul litografiat făcuse un gest extravagant sau pur și simplu citise greșit titlul. Acum vreo 25 de ani însă, în liniștea de bibliotecă am început să râd. Și cu cât mă chinuiam să mă abțin, cu atât râsul ieșea din mine mai violent, tiranic, imposibil de stăpânit. Între timp, râsul acesta, ca un sunet fundamental, a devenit unul interior, îngropat sub gravitatea zilelor. Cu cât aberațiile-orori trăite și văzute se adunau, fără să-mi dau seama, în subteran râsul se limpezea. Până când a ieșit la suprafață în piesele din *America și acustica*. Așadar, lucrurile par simple. Piese din volum își află miezul în aberațiile-orori ale cotidianului trăite și aduse la suprafață cu mijloacele râsului, grotescului, luatului în răspăr, ale supradilatării și hiperbolizării. Mijloace din arsenalul verificat și clasicizat al absurdului. Din cele ale văzutului și simțitului monstruos. Dacă marca Beckett și Ionesco nu mai surprinde, poate ceva mai insolită e cea caragialeană, filtrată prin Urmuz, reperabilă în *Crima din strada Uranus*, piesă pe care eu o pun în mod asumat-subiectiv, sper că nu și arbitrar, în relație cu *Groaznica sinucidere din strada Fidelității*. Dar să analizăm piesele pe rând.

Atelier ia în răspăr mrejele unduitoare și deopotrivă înșelător-costisitoare ale așa-numitului *creative-writing*, ce ambiționează adesea să breveteze scriitori furnizându-le strategii de scriitură declarate a fi imbatabile. Tot la fel cum se amuză de formula pretinsului teatru-interactiv. Totul începe cu alegerea temei. Care poate fi o problemă socială, deoarece „societatea ne privește pe toți”. Sau o boală, fiindcă „boala e darul cel mai prețios pe care îl poate primi omul. Și societatea... Da, și societatea”. Și asta fiindcă oamenii vorbesc cu voluptate despre suferințele lor. Și nu are oare dreptate Zografi? „Darul tuberculozei” a făcut-o celebră și i-a asigurat nemurirea Margueritei Gauthier, cea din *Dama cu camelii*; „darul cancerului” a garantat succesul romanului lui Boris Vian, *Spuma zilelor*, transpus și în film; „darul leucemiei” a asigurat succesul filmului *Love story*. Totul e ca boala să fie „pe gustul secolului”. Dar, ne spune dramaturgul, mai sunt și alte probleme – șomajul, globalizarea, pedofilia, distrugerea stratului de ozon, faptul că viața n-are sens, că Dumnezeu a murit. Odată problema identificată, nu mai e rost de niciun fel de efort spre a scrie o piesă de teatru. Nici de talent nu mai e nevoie, căci ne salvează strategiile imbatabile. Ținem cont de actualitate, de obsesia căutării identității, adăugăm sentimente cât cuprinde, „sentimente deloc protejate”, deși acestea sunt „puține, clasificate, fumate”. Nu uităm că „în teatru totul e să simbolizezi... Și totul, absolut totul, trebuie simbolizat”. Simbolizăm cât mai concret ca să se înțeleagă. Iar celor din jurul nostru, adică celor ce au plătit bilet le cerem participare, implicare. Și ca succesul să fie garantat „avem

nevoie de niște straniu“. Aș zice eu, tot la fel cum pe vremea când la radio vorbea Ecaterina Oproiu, ni se spunea că „avem nevoie de puțină tandrețe“. Că tandrețea se concretiza și în note la Securitate, așa cum a dovedit-o o carte recent apărută la Editura Curtea Veche, asta e altă poveste. De fapt, nu chiar, fiindcă dramaturgul de succes, absolvent meritoriu al cursurilor de *creative-writing*, nu va uita că „mizeria e o comoară pentru teatru“. Iar mizeria respectivelor note va fi exploatată chiar de Vlad Zografi într-o altă piesă a sa din același volum.

Satira ia proporții grotești, tot la fel cum piesa e una a nemăsurii ghidate, controlate a verbiajului din supralicitarea căruia se limpezește râsul subteran al lui Zografi. Același Zografi care în *Curățenie* ia în răspăr, face un haz teribil-amar pe seama „dosariadei“ avortate, a demascării colaboraționiștilor. Demascare voită, controlată, dictată, amplificată ca în întrecerile socialiste de odinioară. Problema e nu că ai colaborat, ci să mărturisești public că ai făcut-o ca să fii astfel în rând cu lumea. Mii, milioane de români au făcut-o. Mii, milioane de români îți așteaptă mărturisirea. Totul a devenit un subiect de presă, în loc să fie unul de morală. Din păcate. Computerul e pregătit și îți așteaptă mărturisirea. Ziarul stă în rotativă și e gata să o multiplice în mii de exemplare. Și cu asta am terminat cu asanarea morală.

În „delirul polițist“ *Crima din strada Uranus*, Vlad Zografi convoacă vesel o seamă dintre corifeii literaturii române pe care îi amestecă, vegheat de Urmuz, într-o poveste fals-încălcită a unei crime pasionale anchetate de detectivul...Zaharia Stancu, ferm convins că asasinul e...Alexandru Macedonski, căsătorit cu...Otilia Cazimir și care s-a răzbunat pe...Vasile Cârlova. Mai apar în scenă Hortensia Papadat-Bengescu, numită diminutivat Tenzi și reprofilată în prezentatoare de buletin meteo, Calistrat Hogaș, tandru apelat Cali, firește Urmuz, „le grand manie-tout“, tot la fel cum sunt amintite alte și alte nume, de la Florin Iaru la Florența Albu. Jalea pentru Zaharia Stancu e că „un tip...Unul...Vlad Zografi...a mărturisit crima. L-a ucis pe Vasile Cârlova din gelozie“. Totul e gândit în registrul farsei grotești, fără prea mari pretenții. Observație de natură să potolească – sper – elanul *Copyro*, care s-ar putea să sară spre a nu lăsa „nereperată“ onoarea celor citați. Dar ținând cont de teatralitatea căutată a existenței lui Macedonski – despre ceremonialele uneori ridicole de la ședințele cenaclului *Literatorul* fac vorbire mai toate manualele școlare, insistând asupra plăcerii de a oficia a autorului magnificelor *Nopti* – Vlad Zografi are șansa de a scăpa fără proces.

America și acustica, subintitulată „spectacol de una singură“, e o monodramă ce are drept personaj o femeie de treizeci-patruzeci de ani, plămădită dintr-un amestec de Semiramis din *Scaunele* ionesciene și Winnie din *O, ce zile frumoase* a lui Samuel Beckett. O femeie ce trăiește din cuvinte, din amintirea morților, care meditează „dacă tot nu sunt singură când sunt singură, măcar să mă dau în spectacol în fața publicului meu“. Iar spectacolul are ca punct culminant sinuciderea femeii.

Cea de-a cincea piesă din carte, „comedia supranaturalistă“ *Domnul vrea să știe tot*, mi se pare un text construit exclusiv pe orizontală, cu un constant gust pentru insolit, pentru asocierile lexicale și situaționale inedite, pentru reacțiile-surpriză care se consumă fără a genera o teatralitate autentică. Volumul însuși e deficitar la capitolul surprize reale. Căci, de la un scriitor care a dat *Petru și petele în soare*, doreai ca, la capătul a mai bine de zece ani de așteptare, să îți ofere o nouă „lovitură“. Care, spre regretul meu, lipsește. Ori se amână pentru volumul următor.